

خلاصه گزارش مدیریتی

نشست علمی-تخصصی شماره ۱۶۴

«ظرفیت‌های بخش تعاون در جهش تولید»

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
Center for Development Researches and Foresight
www.cdrf.ir

یکصد و شصت و چهارمین
نشست علمی - تخصصی ۱۶۴

**ظرفیت‌های بخش تعاون
در جهش تولید**

سه شنبه ۲۸ فروردین ماه ۱۴۰۳
ساعت ۹ الی ۱۱
تالار مجازی مرکز:
<http://connect.mporg.ir/cdrf>

سخنران
محمد رضا عبداللّهی
مدیر گروه اقتصاد کلان و مدل‌سازی
مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

مدیر علمی
حامد ویس کرمی
معاون امور تعاون
وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

سخنران
رضا وفايي يگانه
معاون اقتصادی اتاق تعاون ایران

www.cdrf.ir

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

دفتر آموزش

شناسه گزارش

ظرفیت‌های بخش تعاون در جهش تولید	
پدیدآورنده	سیدرحیم تیموری
ناظر	محمّدولی روزبهان
نشست علمی-تخصصی شماره ۱۶۴	مدیریت علمی: ✘ حامد ویس کرمی؛ معاون امور تعاون وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی سخنرانان: ✘ رضا وفایی یگانه؛ معاون اقتصادی اتاق تعاون ایران ✘ محمدرضا عبدالهی؛ مدیر گروه اقتصاد کلان و مدل‌سازی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی
ناشر	مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
تاریخ برگزاری	۲۸ فروردین ماه ۱۴۰۳
مطالب این گزارش لزوماً بیانگر نظر رسمی مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری نمی‌باشد.	
حقوق معنوی اثر متعلق به پدیدآورندگان و حقوق مادی آن، به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری تعلق دارد و استفاده از آن با ذکر ماخذ بلامانع خواهد بود.	
آدرس: تهران - خیابان استاد نجات الهی (ویلا) - خیابان جعفر شهری (سپند) - شماره ۱۶	
شماره تماس: ۰۲۱-۴۳۳۰۶۶۰۰	کد پستی: ۱۵۹۸۹۹۴۹۱۱
آدرس سایت: https://www.CDRF.ir/ Email: info@dfrc.ir	

۱- مقدمه و طرح مسأله

مفهوم تعاون و مفاهیم معادل آن از جمله حمایت متقابل یک شیوه سازمان‌یابی است که سنگ بنای آن بر همکاری در راستای منافع مشترک در میان اعضای یک جامعه به منظور فائق آمدن بر موانع اجتماعی، اقتصادی و سیاسی و رسیدن به نیازهای مشترک است و امروزه که الگوی همسستیزانه و رقابتی سیستم مسلط جهانی از هر سوی در آماج است، الگوهای همکارانه که ظرفیت نرم و انسان‌محور آنها در تولید به کرات ثابت شده جای خود را باز می‌کنند. از زمان انقلاب صنعتی تا امروز روش‌های تعاونی همگام با در انتقاد از روش تولید جریان اصلی کم و بیش در برخی کشورها از جمله اعضای بلوک شرق سابق، برخی کشورهای اسکاندیناوی و تعدادی ممالک عضو جهان سوم سابق طی طریق کرده است.

ایران از جمله کشورهایی است که تعاون را به عنوان یکی از ارکان مهم اقتصاد پذیرفته و این بحث در قانون اساسی نیز مطرح شده و در نظریه‌های اقتصادی نیز پذیرفته شده است. از اوایل انقلاب تا به امروز موضوع تعاون مورد توجه دولت‌ها قرار گرفته است و در دولت سیزدهم نیز بحث تعاون به عنوان یکی از مباحث مهم اقتصاد مورد توجه قرار گرفت. مشارکت مردم در اقتصاد موضوع اصلی بحث تعاون است که در همه جای دنیا به آن توجه می‌شود. در کشور ما نیز مسئله تعاون علاوه بر حوزه اقتصاد در سایر حوزه‌ها شامل حوزه فرهنگی، اجتماعی و سیاسی نیز مورد توجه قرار دارد، در واقع فرض بر این است که هرچه بیشتر به تعاونی‌ها توجه شود زمینه مشارکت مردم بیشتر خواهد شد.

در شرایط کنونی امکان استفاده از ظرفیت بخش تعاون در تولید به عملکرد بهینه بازیگران تعاونی و سیاست‌گذاران تعاونی در کشور بستگی دارد و نیازمند تغییرات در سیاست‌های تعاونی‌ها است. توسعه تعاون در کشور ما تا به امروز یک توسعه خطی بوده و به توسعه کمی تعاونی‌ها بیش از هر چیزی توجه شده و تا به امروز در کشور بالغ بر ۱۰۳ هزار تعاونی داریم که در عرصه‌های مختلف در حال فعالیت هستند. این درحالی است که تعاونی‌ها به عنوان مکمل اقتصاد دولت مطرح هستند و ضرورت دارد نگاه دولتی از بحث تشکیل تعاونی‌ها تغییر یابد و تصدی‌گری به خود بخش غیردولتی تعاون واگذار گردد. بنابراین، سیاست توسعه‌ای کمی‌گرا در بخش تعاون، باید به یک سیاست سه وجهی تغییر یابد که توسعه کمی نیز یکی از این سه وجه از سیاست‌های توسعه‌ای است و در کنار آن گسترش اجتماعی و عمق اقتصادی تعاونی‌ها یک مسئله جدی و اساسی خواهد بود که باید در نظر گرفته شود.

۲- تحلیل وضعیت موجود ظرفیت‌های بخش تعاون در جهش تولید و مقایسه روندها

- از میان تعاونی‌های فعال در حال بهره‌برداری در کشور تا پایان ۱۴۰۱، بیشترین تعداد مربوط به بخش خدمات ۱۸۳۴۹ عدد و بخش کشاورزی ۱۴۹۱۸ عدد است و بعد از آن بخش صنعت با ۱۱۰۴۷ عدد و بخش مسکن با ۹۷۰۱ عدد قرار دارد. این چهار بخش بیش از نیمی از تعاونی‌های فعال را پوشش می‌دهند.
- از بابت توزیع تعداد اعضای فعال در حال بهره‌برداری در کشور تا پایان ۱۴۰۱، ۵۶ درصد شامل تامین نیاز مصرف‌کنندگان، ۱۳ درصد اعتبار، ۱۳ درصد مسکن، ۶ درصد خدمات، ۶ درصد تولیدی توزیعی و ۶ درصد سایر است.
- نگاهی به میزان اشتغال‌زایی تعاونی‌های ثبت شده، نشان می‌دهد که میزان اشتغال‌زایی در قبل از انقلاب ۱۸۰،۰۰۰ نفر بوده و برای بعد از انقلاب این رقم ۱،۶۰۰،۰۰۰ نفر می‌باشد. این رقم در مورد تعاونی‌های فعال و در دست اجرا به ترتیب ۱۸۵،۰۰۰ و ۱،۳۰۰،۰۰۰ نفر می‌باشد که نشان می‌دهد میزان اشتغال‌زایی ناشی از فعالیت تعاونی‌ها در بعد از انقلاب اسلامی ایران، ۸۶ درصد از کل اشتغال‌زایی این بخش را شامل می‌شود.

- در صد مشارکت مردان و زنان در تعاونی‌ها به ترتیب ۸۵ و ۱۵ درصد است. به دلایل مختلف از جمله فرهنگ حاکم بر جامعه و آداب و رسوم و طرز تلقی و باورها در خصوص زنان، ضعف آموزش برای زنان، عدم مشارکت زنان در فعالیتهای مهم اقتصادی، اجتماعی، محدود بودن فعالیت اکثر زنان در محیط خانه و ...، با توجه به اینکه نیمی از جمعیت کشور را زنان تشکیل می‌دهند، مشارکت زنان در تعاونی‌ها ناچیز است.
- بخش تعاونی جمهوری اسلامی ایران، برای رشد و توسعه پایدار، نیازمند یک نظام تعلیم و تربیت مناسب، برای جبران کاستی‌های فنی و حرفه‌ای نیروی انسانی شاغل در این بخش است. تدوین و اجرای برنامه‌های آموزشی در یادگیری مستمر، که هم آموزشهای تعاونی را بارور سازد و هم ارتقا مهارت‌های حرفه‌ای به وجود آورد، برای این بخش ضروری است.
- مشکلات بخش تولید، از جمله تولید تعاونی‌ها، بر اساس طرح پایش فضای کسب و کار اتاق‌ها عبارتند از: پیش‌بینی ناپذیری و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات؛ دشواری تأمین مالی از بانک‌ها؛ بی‌ثباتی مقررات و رویه‌های اجرایی سیاست‌ها، قوانین ناظر بر کسب و کار؛ رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات؛ دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار؛ عدم استفاده از بازده مقیاس تولید؛ کاهش مشارکت اقتصادی نیروی کار؛ بالا بودن هزینه مبادله در تجارت خارجی.

۳- توصیه‌ها و اقدامات پیشنهادی از دیدگاه مدیر علمی، سخنرانان و صاحب نظران حاضر در نشست

- افزایش بهره‌وری در تعاونی‌ها، کاهش ریسک‌پذیری در کسب‌وکار تعاونی‌ها و تقویت نگاه کارآفرینانه در بخش تعاون: الزامات این مهم، شامل نگاه اکوسیستمی به بخش تعاون، ایجاد فناوری هوشمند در حکمرانی داده در بخش تعاون، شفافیت و اصلاح فرآیندها، افزایش صادرات و توجه به رویکرد صادرات در تعاونی‌ها، حرکت به سمت مدل‌های کسب‌وکار جدید و نوین در بخش تعاون و تدوین مدل‌های نوین تأمین مالی تعاونی‌ها است.
- نقش آفرینی تعاونی‌ها در مشارکت آفرینی و تاب‌آوری سیستم اقتصادی: تعاونی‌ها در اشکال مختلف خود حداکثر مشارکت ممکن را در توسعه اقتصادی و اجتماعی جوامع به نحوی ترویج کنند که موجب تقویت توسعه اقتصادی و اجتماعی و مشارکت در ریشه‌کنی فقر و گرسنگی شود. تعاونی‌ها می‌توانند به وضعیت اقتصادی زنان و همچنین ظرفیت‌سازی برای آنها از جمله آموزش مهارت‌های کلیدی کمک کنند و توسعه اجتماعی و اقتصادی همه افراد از جمله جوانان، افراد مسن و افراد دارای معلولیت را ارتقا دهند. تعاونی‌ها از طریق ایفای نقش به‌عنوان سهام‌داران اصلی در مسیرهای ملی تحول، قادرند در جهت پایداری، تاب‌آوری و فراگیری نظام اقتصادی کشور مشارکت مهمی داشته باشند.
- الزامات تعاونی‌ها در دستیابی به رشد اقتصادی بالا و پایدار در گروه‌های چگون: بازطراحی ساختار تصمیم‌گیری در موضوعات مرتبط با سرمایه‌گذاری‌های زیرساختی و توسعه‌ای با تعیین میدان بازی برای بخش تعاون و مشارکت کسب‌وکارهای تعاونی از بابت تحقق هدف مهم رقابت‌پذیری محصولات داخلی است.
- استفاده از ظرفیت تعاونی‌ها در تأمین مالی تولید: یکی از مهمترین مشکلات تولیدکنندگان، موضوع تأمین مالی بوده است. در این راستا ایجاد نهادهای مالی که ظرفیت جمع‌آوری منابع خرد مردم و هدایت آنها به واحدهای تولیدی را بر عهده دارند نقش به‌سزایی دارد. بر اساس تجارب جهانی، صندوق‌های اعتباری تعاونی تولیدکنندگان نقش موثری در هدایت سمت فعالیت تولیدکنندگان و مردم جهت حمایت از فعالیت‌های تولیدی ایفا می‌کنند.

- استفاده از ظرفیت تعاونی‌ها در تامین انرژی: تامین انرژی بنگاه‌های تولیدی یکی از مهمترین نگرانی‌های بخش تولید کشور است که با حل آن قطعا جهش مناسبی در تولید کشور ایجاد می‌شود. یکی از ابزارها در این راستا می‌تواند جذب سرمایه‌گذاری آحاد مردم در قالب تعاونی برای ایجاد نیروگاههای کوچک و متوسط باشد.
- استفاده از ظرفیت تعاونی‌ها در جهش تولید مسکن: تجربه خوب تعاونی‌ها در ساخت مسکن مهر نشان می‌دهد این بخش می‌تواند نقش موثری در جهش تولید مسکن ایفا نماید.
- استفاده از ظرفیت شرکت‌های توسعه عمرانی شهرستان‌ها: جهت افزایش مشارکت مردم در طرح‌های تولیدی و عمرانی
- ایجاد بسترهای لازم (آیین‌نامه و زیرساخت‌های فنی): برای واگذاری شرکت‌های دولتی و دارایی‌های دولت در قالب روش‌های پیمان مدیریت، اجاره به شرط تملیک و اجاره جهت افزایش مشارکت اقتصادی مردم
- هدایت منابع حاصل از سود سهام عدالت به سمت فعالیتهای تولیدی: در مناطق محروم و کمتر برخوردار
- استفاده بهینه از نهادهای تخصصی مالی بخش تعاون در فرایند تامین مالی بنگاه‌های تولیدی
- استفاده از تعاونی‌های تامین نیاز و اتحادیه‌های تخصصی: به منظور دسترسی ارزان‌تر فعالین مشاغل خانگی به بازارها
- استفاده از ظرفیت تعاونی‌های دهیاری‌ها جهت مشارکت مردم در طرح‌های عمرانی روستاها
- استفاده از مدل سهامدار غیر عضو با هدف توسعه کارآفرینی اجتماعی
- استفاده از ظرفیت تعاونی‌های مرزنشین به منظور توسعه مشارکت مردم مناطق مرزی